

FLL/fll

EXPEDIENT: Etnologia 1988/22

ASSUMPTE: Permís per restaurar les campanes de la torre parroquial

LOCALITAT: Vilafamés

INTERESSATS: Sr. Rector

El Dr. FRANCESC LLOP i BAYO, Tècnic d'Etnologia del Servei del Patrimoni Cultural Moble,

INFORMA

sobre la sol·licitud de permís per refondre la campana gran així com per a restaurar el joc de campanes tradicionals de la Parròquia de Vilafamés, ampliant a quatre el numer de bronzes.

Aquest informe segueix a una inspecció realitzada conjuntament amb el Tècnic de Belles Arts el 14 de setembre de 1988.

El conjunt de campanes original de Vilafamés es un joc poc usual i relativament coherent de bronzes del segle XIX: com és sabut els nostres campanars històrics estan formats per l'aportació de campanes d'èpoques i timbres diferents.

Les tres campanes de la torre foren inicialment construïdes a la vegada en 1858, sent donades per una Dª Miguela Pastor, quin contracte de donació es conserva. La seua construcció conjunta podria estar relacionada amb una destrucció producte de les guerres civils del XIX; l'única campana anterior conservada no pertany al joc, com veurem més avant.

La menor de les tres hagué de ser refosa als pocs anys, per un fonedor local, com esmenta en les seues inscripcions, amb una dedicació confusa, producte segurament de la mala còpia de l'original. La campana no conserva cap ornamentació llevat d'una creu:

MIGELA O MICELA ANO MDCCCLXVII

JUAN TRAVER
DE ARTANA
MEREFUNDIO
EN ARTANA
1867

La campana mitjana és l'única que procedeix del joc primer. És una típica campana del seu temps, amb tres gravats: una Mare de Déu del Roser a la dreita, una Custòdia a l'exterior en compte de creu i un Sant Josep a la banda d'esquerra. En la part interior de la campana hi ha la inscripció que senyala l'autor. També hi ha dues greques, tant a l'anell superior, a prop de les anses com a l'anell inferior, a prop de la boca. Les anses de la campana tenen cares figurades:

D^A. MIQUELA PASTOR.A LA PARRAL YGLESIA DE VILLAFAMES.
CONSTRUIDA
POR
YSIDRO NIGRERA PALLES
EN
BARCELONA
1858

Les dues campanes esmentades es troben a l'interior de la torre, desmuntades del seu lloc original. La campana major penja de una de les bigues de ferro provisionals de la restauració de l'edifici, permetent així que sone per a uns tocs mínims però necessaris per al poble.

Les truges i altres mecanismes de fusta i ferro per a la col·locació i ús de les campanes estan disposats a prop dels bronzes. Algunes peces semblen estar en greu estat de conservació però el conjunt podria ser fins i tot molt més modern que les campanes.

Per una sèrie ben documentada de fotografies, que mostra el moment de baixar la campana major, actualment badada, sembla que era del mateix tipus i ornamentació que l'esmentada mitjana encara que, naturalment, una mica més gran. Aquesta campana es troba, actualment, dipositada a un taller de fonadors de campanes a Olot.

Així mateix hi ha una altra campaneta d'un gran interès, que estava instal·lada a l'espadanya que remata la façana principal de l'església. Té el nom tradicional de "*la campana del rebañito*", i era tocada les vesprades dels diumenges per cridar a xiquetes i xiquets a l'església, per a la Doctrina. Està profusament ornamentada, amb un gravat de Sant Marc a la dreta, un altre de Santa Bàrbara a la banda de dins, un Sant Agustí a la banda esquerra i una creu a l'exterior. La inscripció, lacònica com sol ser usual, té unes lletres típiques del XIX, encara que les "A" conserven encara trets del segle anterior. La truja de fusta té dues parts ben diferenciades, una part inferior més vella, que podria ser més antiga que la campana i un capçal modern:

ANO 1814 SANTA BARBARA

El conjunt de les campanes, tot i no ser excepcional, és interessant i sembla recomanable el que segueix:

- Refondre la campana major, ara badada, de manera a reproduir totes les inscripcions i ornamentacions existents, tot i indicant, en lletres actuals la data i els fonadors. S'haurà de vetllar, en la mesura del possible per a fonadors hispànics, que la campana nova tinga semblant sonoritat i timbre que la trencada.
- Instal·lar les campanes al mateix lloc i altura on s'hi trobaven dintre la torre, recordant que, com és tradicional, les creus que figuren han de quedar a la banda exterior de l'edifici.
- Utilitzar, en la mesura del possible, les velles truges i contrapesos de fusta. En el cas que fora necessària la seua reconstrucció les peces noves han de tindre la mateixa forma i dimensions, per tal de restaurar la sonoritat i l'estètica que han arribat fins a nosaltres. Així mateix, si alguna de les parts de fusta no poguera ser reutilitzada, pel mal estat actual, les diverses peces hauran de ser documentades de manera extensa, incloent fotografies i mesures i si cal dibuixos.

En qualsevol cas sembla condició necessària que les truges i altres atifells per a l'ús de les campanes, siguin de fusta i ferro, a la manera tradicional, i no de metal·lics o de aparença de fusta, per tal de mantindre, de manera directa i sense artificis, la sonoritat antiga que altres mecanismes especialment metàl·lics varien totalment.

La sol·licitud inclou la refosa així com la informatització que permeti l'ús de les campanes, de manera manual o automàtica, però amb els tocs tradicionals.

No obstant el projecte inclou també la fabricació d'una campaneta menor per ampliar definitivament a quatre el conjunt. Tot i que l'actuació supera els conceptes de restauració, per

que va a afegir noves qualitats ara inexistentes, a banda de recuperar unes característiques provisionalment disminuïdes, sembla oportú autoritzar també aquesta nova campana, sempre que es segueixen les recomanacions següents:

- La nova campana haurà de tindre un aspecte formal exterior que la diferencie de les altres, encara que la seua sonoritat haurà d'estar relacionada, en la mesura del possible, en la de les tres campanes originals.- La motorització alternativa dels tocs de les quatre campanes haurà de permetre, necessàriament, el seu ús manual, desconnectant fàcilment motors, cadenes i altres mecanismes. Els tocs, per altra banda, han de estar basats en els antics, encara conservats en la memòria d'alguns homes majors de Vilafamés.

L'ús de la nova campana, en tot cas, no haurà de contradir però de completar els costums antics. Sembla recomanable que al menys els repics quotidians i de diumenge siguen fets amb les tres campanes antigues, mentre que la nova quede reservada a nous tocs així com als repics i vols de les festes majors.

També sembla necessari que queden programats no sols els darrers tocs d'ús exclusivament i immediata litúrgic; han de tocar-se altres tocs ja perduts, que no corresponen a un avís imminent com ara els tocs d'oració del matí, del migdia i del vespre, que emmarquen la jornada, així com els repics del dissabte que prologuen la festa de cada diumenge.

De qualsevol manera, i en cas de dubte o absència d'informants, caldrà construir els nous tocs d'acord amb la tradició del poble o la d'altres torres de la comarca, abans d'introduir novetats o maneres llunyanes de tocar repics i vols de campanes.

Així mateix el toc de la campaneta exterior, la del "*rebañito*", haurà de reproduir la manera irregular de tocar des de baix, amb ritmes trencats, canviants i progressius, tant en la manera de començar com de acabar el vol.

Com és evident, aquesta Unitat Tècnica podrà aportar totes les ferramentes metodològiques al seu abast per tal de replegar, reproduir i reconstruir els tocs i les tècniques de les campanes antigues.

En qualsevol cas, i encara que sembla oportú autoritzar la sol·licitud de refosa i restauració àmplia de les campanes de Vilafamés sempre que es segueixen les recomanacions apuntades, caldrà fer una inspecció final, una volta acabada l'obra, per informar si l'actuació restaura i recupera de manera correcta la sonoritat, el timbre i els ritmes tradicionals de les campanes de Vilafamés, autoritzant de manera definitiva la intervenció.

Açò és tot el que tinc l'honor d'informar a V. I. qui no obstant resoldrà com més convinga.

València, 1 de octubre de 1988